

जाहीरातीचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणे.

रु. ४

(टपाल इंगील माफ)

किरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूली धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख १७, सप्टेंबर १९४१

अंक ३८

अर्थ ग्रन्थमाला—पुस्तक ४ थें

सहकार

(हिंदी सहकारी संस्थांचा संसार)

ह्या पुस्तकांत सहकारी संघटनांचें तात्त्विक व व्यावहारिक विवेचन सांगोपांग केलें आहे. मुंबई प्रांतांतील सहकारी संस्थांचें स्वरूप व कार्य ह्यांची माहितीहि वाचकांस सुबोध रितीनें मिळेल, अशी त्यांत व्यवस्था आहे. सहकाराच्या शिक्षणक्रमांत आणि पतपेढ्या, बँका इत्यादि संस्थांशीं संबंध असणाऱ्या सर्व लोकांस तें उपयोगी होईल अशी अपेक्षा आहे. किंमत २ रुपये. ट. ख. निराळा.

लेखकः—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKEHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

विविध माहिती

प्रौढीपत्रकावर दोन आणे ड्यूटी

विमा कंपनीच्या डायरेक्टर बोर्डावर विमेत्रांची प्रतिनिधी निवडण्यासाठी त्यांची सर्वां भरते, त्यावेळी प्रौढी वेऊन विमेत्रांवर दुसऱ्या विमेत्रास मत देण्याचा अधिकार वर्ग करू शकतो. ह्या प्रौढीवर इंडियन स्टॅंप अॅक्टप्रमाणे असलेली ड्यूटी ह्यामुळे २ आणे करण्यात येणार आहे.

घरणांकप

तुर्कस्थानच्या पूर्व भागांत घरणांकपासुळे शेंकडो लोक मरण पावले.

२७३ हजार रुपये तुर्कस्थानभरणाई

एका सेवानिवृत्त सनदी नोकऱ्याच्या पत्नीस बी. बी. अॅन्ड सी. आय. रेल्वेचे जनरल ट्रॅकिंग मॅनेजर, मि. आल्डस, ह्यांच्या मोटारीमुळे घडलेल्या अपघातांत झालेल्या तुर्कस्थानीबद्दल सद्गृह क्रीस मुंबई हायकोर्टांत २७३ हजार रुपये मिळाले. तिने १ लक्ष रुपये मागितले होते व प्रतिवादी १० हजार रुपये देण्यास तयार होता. २७३ हजारांवर प्रकरण मिटून त्याप्रमाणे हायकोर्टाने निकाल दिला. सचं वजा जातां उरलेली रकम घमादाय व विशेषतः युद्ध-फंडास दिली जाईल, असे वादीने सांगितले.

बरसातीची सुवातां

महाराष्ट्रांत पर्जन्याचे अभावी मोठ्या प्रमाणावर दुष्काळ पड-णार, अशी चिन्हे सधेन दिवू लागली होती. आतां पाऊस पड-ण्यास प्रारंभ झाला असून अनेक ठिकाणी बरा पाऊस झाल्याची वार्ता आली आहे. त्यामुळे पाण्याचे दुर्भिक्ष्य नाहीसे होईल, अशी आशा आहे.

हिंदुस्थान सरकारचे नवे साते

सर अकरव हेदरी ह्यांच्या हातीं " डिपार्टमेंट ऑफ इन्फर्मेशन अँड प्रोडक्शंस " हे हिंदुस्थान सरकारचे नवे साते देण्यांत येणार आहे. रेडिओची व्यवस्था हल्ली पोस्ट सात्याकडे आहे ती ह्या नव्या सात्याकडे जाईल.

सक्तीचा विमा

मालाचा, युद्धविषयक शोक्याचा विमा उतरविण्याची सक्ती करणारा ऑर्डिनन्स अमलांत आला, त्यास बरेच महिने झाले. तेव्हां ह्या ऑर्डिनन्सवर हक्क विमा न उतरविणाराविरुद्ध कायदे-शीर शळाज करण्यास आतां सरकारने प्रारंभ केला आहे. सुरवातीस सडले भरण्यांत येत नव्हते.

पात्र बदलले

सकर जिल्ह्यांत सिंधू नदीचे पात्र बदलून तें २ मैल सरकले आहे. त्यामुळे मयकर तुर्कस्थान होत आहे.

हिंदी कपाशीचा निर्गत व्यापार आणि कराची येथील व्यापारी कपाशीचा व्यापार करणाऱ्या कराची येथील धंदेवाल्यांनी आपल्या बंदरामधून ह्या व्यवहार फार मोठ्या प्रमाणांत होत असल्याचे हिंदुस्थान सरकारचे व्यापारमंत्री सर ए. रामस्वामी मुद-लियार, ह्यांचे निदर्शनास तुर्कनेत्र आणले. हिंदी कपाशीच्या निर्गतीचा निम्मा हिस्सा कराचीच्या बंध्यास येतो असे त्यांनी सांगितले. सुमारे वीस लक्ष गाठी कापूस कराची बंदरांतून प्रति-वर्षी बाहेर जातो.

इंग्लंडचा जपानशीं व्यापार संयुद्धांत आला

युद्धसामुग्रीत उपयोगी पडेल असा कोणताच माल इंग्लंडमधून गेल्या तीन महिन्यांत जपानला गेलेला नाही. जपानला जाव-याच्या मालासाठी सरकारी परवाना लागतो आणि असे परवाने अलीकडे देण्यांत आलेले नाहीत आणि ते ह्यामुळे दिले जाण्याचा संभव दिसत नाही.

हवेंत " उडणारा किड्डा "

लांब अंतर तोडणारे व बाँब फेकणारे अत्यंत भक्कम असे नव्या बनावटीचे वरील नांवाचे लडाऊ विमान अमेरिकेच्या कारखान्यांत तयार होत असून त्यास जर्मन विमानांशी लडण्यांत निश्चित यश मिळाले आहे. ह्यामुळे सद्गृह विमानांचे " उडता किड्डा " हें नांव सार्थ झाले आहे.

मोटारीच्या उत्पादनांचे नियंत्रण

कॅनडामधील मोटारगाड्यांचे उत्पादन नियंत्रित करण्यांत आले आहे. १९४० साली तेथे ९९,५०० गाड्यांचे उत्पादन झाले होते. १९४२ साली त्याच्या ४४% उत्पादनासच परवानगी मिळणार आहे. मोटार गाड्यांचे उत्पादन अजिबात बंद ठेव-ण्याचा अधिकार सरकारने घेऊन ठेविला आहे.

मॅशनल सेन्डिगज बँक लि. मुंबई

वरील बँकेचे उद्घाटन गेल्या आठवड्यांत झाले. श्री. सासळ-चंद शहा हे बँकेच्या बोर्डाचे अध्यक्ष आहेत. बँक २८ मे रोजी बँक जोईंट स्टॉक कंपनी म्हणून नोंदण्यांत आली व तिचा व्यवहार सुरू करण्यास परवानगी १४ ऑगस्ट रोजी मिळाली. बँकेकडे २०० लाखां चालू झाली असून त्यांत १० लाखांवर रकम आहे. २३ लक्ष रुपयांचे भाग खपले असून, सेव्हेंटें भांडवल ११ लक्ष रुपये झाले आहे.

मद्रास युद्धफंड

मद्रासच्या गव्हर्नरच्या युद्धफंडाचा आकडा १ कोटी, ४८ लक्ष रुपये झाला आहे.

साडिनिया

साडिनिया हें भूमध्य समुद्रांतल इटलीच्या मालकीचे एक बेट आहे. तें फोर्सिकाच्या पश्चिमेस ७३ मैलांवर असून त्याचे क्षेत्रफळ ९,२९९ चौरस मैल आहे. जर्मन सैनिकांनी तें आतां आपल्या ताब्यांत घेतले असून इटालियनांस तेथे परवागीशिवाय प्रवेश मिळत नाही.

रशियांतल पीक

रशियामध्ये चालू वर्षी उत्कृष्ट पीक आले आहे.

तुर्कस्थानांत नवीन रस्ते

तुर्कस्थानांत नवे रस्ते करण्याची मोठी योजना तेथील सरकारने आसली आहे. ६,२०० मैल लांबीचे नवीन रस्ते करण्यांत येणार आहेत. तुर्कस्थानांत वहातुकीसाठी नुसते रस्ते तयार करून उपयोगी नाही, मोटार ऑरॅरिच्या उत्पादनासहि त्याने प्रारंभ केला पाहिजे, असे तेथील एका प्रमुख वृत्तपत्राने म्हटले आहे. त्यांचे परदेशी-वरील अवलंबन ह्यामुळे नष्ट होईल.

डॉन ऑफ इंडिया लाईफ अॅ. फॅ. लि.

सुपीरिटेन्ड ऑफ इन्शुरन्सच्या अजीवरून, मुंबई हायकोर्टाने डॉन ऑफ इंडिया विमा कंपनी गुंडाळण्यांत यावी व त्यासाठी ऑफिसिअल लिक्विडेटरला लिक्विडेटर नेमण्यांत यावे, असा हुकूम ता. १ सप्टेंबर रोजी दिला.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	४४६	वटा-नेट्रोल रेशनिंग व मोदरीचा विमा	४
२ युद्धाकरिता कापडाचा पुरवठा ...	४४७	५ सडकारी संस्थांचे अहवाल ...	४५०
३ हिंदुस्थानांत परदेशी झुपारी किती सपते ! ...	४४८	६ नेट्रोल रेशनिंग व मोदरीचा विमा ...	४५१
४ स्फुट विचार ...	४४९	७ हिंदी अंड्यांचा निर्गत व्यापार ...	४५२
काठकर व बचत खांची आवश्यकता-शास्त्रज्ञांची लंडन येथें परिषद-हॉलंड-मध्यें युद्धसामुग्रीचा पुर-		८ अतोसिपेटेड केमिकल लि. ...	४५३
		९ निवडक बाजारमाव...	४५४

अर्थ

बुधवार, ता. १७ सप्टेंबर, १९४१

युद्धाकरिता कापडाचा पुरवठा

मुंबईच्या परिषदेत चर्चा

सैनिकांच्या उपयोगासाठी निरनिराळ्या जातींचे कापड लागते, त्याचा भरपूर पुरवठा वकशीर होणे अगत्याचें असतें. ह्या कापडाच्या पुरवठ्याचे बाबतीत माहीतगारांचे, किंमतीचे, खरेदीचे वगैरे अनेक प्रश्न उद्भवतात त्यांचा समाधानकारक निकाल लावणे कापड-पुरवठ्याच्या व्यवस्थेच्या दृष्टीने आवश्यक असल्यामुळे हिंदुस्थान सरकारचे प्रतिनिधी व कापडाच्या गिरण्यांच्या मालकांचे संघ ह्यांची एक परिषद गेल्या 'आठवड्यांत' मुंबई येथे भरली होती आणि तिच्यामध्ये दीर्घ चर्चा होऊन महत्त्वाच्या बाबींचा निर्णय करण्यांत आला. हिंदुस्थान सरकारचे कार्यकारी मंत्री सर होमी मोदी परिषदेचे अध्यक्ष असून सर ए. रामस्वामी मुदलियार हेहि उपस्थित होते. कापडाचा पुरवठा करणाऱ्या सरकारी सात्याचें कार्यक्षेत्र, कापडाच्या पुरवठ्याची गिरण्यांमध्ये योग्य वांटणी, कापडाच्या किंमती उरवण्याची पद्धति व सरकारास ह्या सर्व बाबतींत सज्जा देण्याकरितां प्रातिनिधिक तज्ज्ञ-मंडळ ह्या प्रश्नांची चर्चा व निकाल परिषदेनें केला आणि तो सरकार व गिरणीवाले ह्या दोन्ही पक्षांच्या दृष्टीने समाधानकारक लागला असें प्रसिद्ध झाले आहे.

मध्यवर्ती सरकारचें पुरवठा-सतें आहे, त्याचा कापड-विभाग दिल्लीहून हालवून त्याचें मुंबई येथे स्थलांतर करण्याचें ठरले आहे. मुंबई प्रांतांत कापडाच्या कापडाच्या गिरण्या एकत्रित झालेल्या आहेत, तथा तथा इतक्या नसल्या कारणानें मुंबई शहर हें कापडाच्या पुरवठ्याचें केंद्र करण्यांत आले आहे तें सोयीच्या दृष्टीने अत्यंत योग्य आहे. मुंबईस होणाऱ्या व्यवस्थेंत कित्येक कापडतज्ज्ञांची नेमणूक करण्यांत येईल आणि सैनिकांच्या उपयोगासाठी लागणाऱ्या-विविध प्रकारच्या माळाचे संबंधांत ते गिरणीवाल्यांस सज्जा देतील. विशिष्ट तऱ्हेचें कापड योग्य वेळीं काहीं कारणांमुळे तयार होणें कठिण

आहे असें आढळून आल्यास त्या तऱ्हेमध्ये बदल करण्याविषयी सज्जा देण्याचें काम हे तज्ज्ञां करतील. पुरवठा-सात्यानें खरेदी करावयाच्या किंमती ठरवणे अवघड आहे; तथापि, गेल्या महिन्यांत निश्चित झालेल्या बाजारभावांच्या विशिष्ट प्रमाणांत ह्या पुढील किंमती आकारल्या जातील. गिरण्यांच्या उत्पादन संचित होणारा फेरबंदी हिशोबांत घेतला जाऊन खरेदीच्या किंमती निश्चित होतील. ह्या व्यवस्थेमुळे गिरणीवाल्यांस योग्य किंमती मिळतील आणि सरकारास भलत्याच भावानें कापड खरेदी करावें लागणार नाहीं.

कापडाच्या पुरवठ्याच्या ऑर्डरची वांटणी देशातील निरनिराळ्या ठिकाणाच्या गिरणीवाल्यांमध्ये समतेनें व्हावी आणि ह्या संबंधांत तक्रारीस जागा राहू नये ही महत्त्वाची गोष्ट आहे. तिचे बाबतीत असें ठरले आहे कीं गिरणीवाल्यांचें सज्जामार मंडळ नेमण्यांत येईल. त्यांत मुंबई, अहमदाबाद, कानपूर, कोलंबूर, बडोदा व कलकत्ता ह्या औद्योगिक क्षेत्रांस प्रतिनिधित्व दिलें जावयाचें आहे. सरकारच्या ऑर्डर सोडकर रीतीनें वांटल्या गेल्यास कापडाचा पुरवठा हवा तथा होऊं शकेल आणि सर्व गिरण्यांस पुरवठ्यांत योग्य हिस्सा मिळेल. काहीं मुदतींततर पुरवल्या जाणाऱ्या कापडाच्या संबंधांत विशेष अडचण भासत नाहीं. परंतु तातडीनें विशिष्ट जातींच्या कापडाची जरूर वाटल्यास त्याचा पुरवठा होणें कठिण होतें, तथापि हिंदुस्थानातील विविध क्षेत्रातील गिरण्यांमध्ये मागणीची वांटणी झाली असतां ह्या प्रकारची अडचण उरणार नाहीं अशी अपेक्षा आहे. हातमागावर तयार होणाऱ्या कापडाचाहि उपयोग करण्याच्या प्रश्नाचा विचार मुंबई परिषदेनें केला आणि विशिष्ट जातींच्या माळाच्या ऑर्डर विणकरांस देण्याची व्यवस्था करण्याचें ठरले. माळ तयार करणाऱ्या विणकरांस सुताचा पुरवठा होण्याच्या अडचणीचा प्रश्न येथें उपस्थित झाला आणि त्याबद्दलच्या योग्य व्यवस्थेविषयी परिषदेत चर्चा झाली. तिचा निष्कर्ष परिणामकारक होईल अशी आशा आहे.

कापडाच्या उत्पादनांत सध्याच्या परिस्थितीत युद्धसामुग्री मालास प्राधान्य दिलें जाणें स्वाभाविक व अपरिहार्य आहे. तथापि सामान्य जनतेच्या कापडाविषयीच्या गरजा भागवत्या जाण्याची शक्य तितकी तरतूद करणेहि आवश्यक आहे. हा मागुळी कापडाचा पुरवठा करण्याचा कार्यक्षम उपाय म्हणजे कापड व सुत ह्यांचें उत्पादन जास्तीत जास्त वाढवणे हा होय असा निर्णय परिषदेनें केला. सामान्य जनतेच्या नित्याच्या उपयोगाचें कापड वेताच्या किंमतीनें विकलें जाण्याच्या महत्त्वावर तिनें जोर दिले. युद्ध काळांत कापडासारख्या जिनसांच्या किंमती चढणार नाहींत अशी काळजी घेणे अगत्याचें असतें. हिंदुस्थानातील कापड गिरण्यांस जकातीचें संरक्षण देण्यांत आले आहे. ह्या औद्योगिक संरक्षणाचा बोजा हिंदी जनता सहन करीत आहे हा ह्याचा अर्थ आहे. संरक्षित घंघावर ह्या बाबतींत विशिष्ट जबाबदारी असते. तथापि, गिरणीवाल्यांच्या जबाबदारीच्या भावनेवरच केवळ सरकारनें अवलंबून चालवयाचें नाहीं. कापडाच्या किंमतीच्या संबंधांत जनतेच्या हिताची जोपासना करण्याविषयी सरकारनें जागरूक रहाणें शक्य आहे.

हिंदुस्थानांत परदेशी सुपारी किती खपते ?

सुपारी साण्याचा प्रवात फक्त हिंदुस्थानांतच आहे. इतर देशांत कोणी सुपारी सात नाही. हिंदु लोकांत सर्व धार्मिक कृत्यांत सुपारी व नारळ अवश्य लागतात; जेवण झाल्यावर मुसलमानांच्या-करितां पुष्कळ लोकांना सुपारी साणें जवजवळच जरूरच असते. यावरून हिंदुस्थानांत रोजच्या व्यवहारांत सुपारीचें स्थान फार महत्त्वाचें आहे हे दिसून येईल. परंतु आश्रयांची गोष्ट अशी की, हिंदुवासीयांच्या जरूरीपुरती सुपारी हिंदुस्थानांत मुळीच विकत नाही. यासाठी ती परदेशांतून आणावी लागते. निरनिराळ्या देशांतून किती सुपारी हिंदुस्थानांत येते व तिची किती किंमत हिंदुस्थानाला यावी लागते, याची माहिती पुढील वक्त्यावरून कळून येईल. “शेतकी आणि शेतकरी” ह्या यासिकांतील श्री. ह. पु. परांजपे, ह्यांच्या लेखावरून ही माहिती घेतली आहे.

परदेशांतून हिंदुस्थानांत येणारी सुपारी

देश	वजन हेड्वेट १९३७-३८	किंमत रुपये १९३७-३८
सीलोन (मालदीव बेटे वगळून)	६२,२५३	८,८९,३६१
जवदेश	१८,४२१	३,२१,९६२
स्ट्रिट्स सेंट्रलमेट्स	१३,८०,९५३	१,२९,१९,२०३
फोरेडेड मलाया स्टेट्स	९२	१,११६
शांशिवाय व पैवा	१,३५१	१६,५९९
सुमात्रा	६,१०५	५०,३६२
जावा	९,०९०	८५,४५१
इतर इकरिकोड		२
	१४,७८,२६५	१,४२,८४,०५६.०

आतां आपण हां माल निरनिराळ्या बंदरांत किती उतरतो तें पाहू:-

बंदर	वजन हेड्वेट १९३७-३८	किंमत रुपये १९३७-३८
कलकत्ता	८,७७,६३१	७३,०५,१३७
मुंबई	३,०३,७८७	३०,८५,४८२
कराची	६३०१	९४,४३१
मद्रास	२,९०,५४६	३७,९९,००६
	१४,७८,२६५	१,४२,८४,०५६

यावरून ३०३ हजार हेड्वेटपेक्षा जास्त वजनाची व तीस लक्ष ८५ हजार रुपयांहून जास्त किंमतीची सुपारी मुंबई बंदरांत येते. ब्रिटिश साम्राज्यांतून जी सुपारी येते तिच्यावर सॅकडा ३७ १/२ टक्के व ब्रिटिश साम्राज्याच्या बाहेरून जी सुपारी येते तिच्यावर सॅकडा ४५ टक्के आयात जकात यावी लागते. येवढी जकात देऊनहि परदेशी सुपारी हिंदुस्थानांत देशी सुपारीपेक्षा स्वस्त पडते.

सुपारीखालील क्षेत्र

मुख्य मुख्य प्रांतांतलें सुपारीखालचें क्षेत्र पुढीलप्रमाणें आहे.
बंगाल प्रांत २८१, ३२४ एकर. मद्रास प्रांत १०७, १६६ एकर.

बंगाल प्रांत

जिल्ह्याचें नांव	सुपारीचें क्षेत्र (एकर)
सुलना	९०,०००
टिपेरा	१२४,०००
नोआखाली	४७०००
वाकरगंज	१६८०७
इतर जिल्हे मिळून	३५१७

एकूण २,८१,३२४

मद्रास प्रांत

मलवार	८५,१६३
दक्षिण कॅनरा	१८,४७५
कोईमटूर	१६५२
सालेम	१,१०७
इतर जिल्हे	७६९

एकूण १,०७,१६६

मुंबई प्रांत

कुलाबा	३७६
रत्नागिरी	३८८४
उत्तर कॅनरा	१८०१९
ठाणें	३९२
इतर जिल्हे	२६

एकूण २,२६,९७०

जंजिरा संस्थान

१,३२०

म्हैसूर संस्थान

२७३५०

म्हणजे बंगाल, मद्रास, मुंबई, व म्हैसूर संस्थान मिळून ४ लक्ष, ३९ हजार ८५७ एकर क्षेत्र सुपारीखाली आहे; याशिवाय आसाम, त्रावणकोर कोचीन, कूर्ग व ओरिसा या प्रांतांत किती आहे तें माहीत नाही. हिंदुस्थानांत एवढें मोठें क्षेत्र असून सुद्धां १ कोटी, ४२ लक्ष, ८२ हजार रुपयांची सुपारी परदेशांतून आणावी लागते. हिंदुस्थानांतला एवढा पैसा वाचवायचा असेल तर सुपारीची फारच मोठ्या प्रमाणावर आणली लागवड केली पाहिजे, किंवा आपण सुपारी साण्याचें तरी सोडून दिलें पाहिजे; किंवा हज्जा आतिथ्यांत असलेल्या बागांची उत्तम मशागत करून व त्यांचें अनेक रोगांपासून जें भयंकर नुकसान होत आहे तें संशोधन करून टाळलें पाहिजे.

ठडाक सासुग्रीच्या सुपारणेच्या योजना

हिंदुस्थानांतली फौज, आरमार व विमानदल ह्यांस लागणान्या सासुग्रींत सुपारणा करण्यासाठी नवीन योजना अनेक लोकांकडून हिंदुस्थान सरकारच्या सग्या डेव्हलपमेंट कमिटीकडे आल्या असून त्यांचा तज्ज्ञांकडून विचार घालू शाला आहे. ह्या योजनांत हिंदुस्थानांत उपलब्ध होणाऱ्या कच्च्या मालास प्राधान्य देण्यांत येत आहे ही महत्त्वाची गोष्ट आहे.

स्फुट विचार

काटकसर व बचत ह्यांची आवश्यकता

इंग्लिअल बँकेच्या गेल्या वार्षिक सभेचे प्रसंगी तिचे अध्यक्ष, मि. हॉडसन, ह्यांनी गेल्या वर्षीतील परिस्थितीचा आढावा घेतला, तो अनेक दृष्टींनी मननीय होता. सध्या, जगातील बहुतेक सर्व देशांच्या आर्थिक धोरणावर युद्धपरिस्थितीची छाया पडलेली आहे, व तें स्वाभाविकच आहे. जरूरीपेक्षा ज्यास्त चलनाचा कृत्रिमपणें फैलाव न होऊं देण्याची दक्षता सर्व देशे घेत आहे. युद्धास लागणाऱ्या खर्चाची तरतूद, चलन फाजील न वाढवतां कर, काटकसर, व इतर मार्ग ह्या दिशेनेच कार्यांत येत आहे. राष्ट्रीय उत्पादन वाढावें परंतु लोकांनी कमी जिनसा वापरण्या, म्हणजे युद्ध प्रयत्नास मदत होईल. असें करतांना लोकांचें रहाणीचें मान खाली जाईल, परंतु तें अपरिहार्य आहे, असें मि. हॉडसन हे म्हणाले. करावार्डीमुळे ही गोष्ट अप्रत्यक्ष रीतीने साध्य होते व रेशनिंगच्या म्हणजे वस्तु मोडून देण्याच्या योजनांनें सक्तीची काटकसर होते. पेट्रोलवरील नियंत्रणामुळे अशीच काटकसर घडून आलेली आहे. तथापि, सक्तीपेक्षा लोकांनी आपण होऊन आपल्या गरजा मर्यादित कराव्या म्हणजे चलनाचा फाजील विस्तार होण्याची भीति उरणार नाही असें मि. हॉडसन ह्यांनी सांगितलें. हिंदी नागरिकांवर अबाप फारसा बोझ पडलेला नाही. तेव्हां आपण सर्वांनी शक्य तितकी बचत करून युद्धफंडास अगर युद्धकर्जास हातभार लावावा, अशी त्यांनी विनंति केली. काटकसरीमुळे युद्धप्रयत्नास सहाय होईल, त्याचप्रमाणें व्यक्तीचाहि फायदा होईल, हें उघड आहे. मि. हॉडसन ह्यांनी काटकसर आणि बचत ह्यांच्या आवश्यकतेचें विवेचन केळें, त्याच पतींवर अमेरिकेच्या फडागिशी सात्याचे सेक्रेटरी मि. मॉर्गिनथो ह्यांनी अमेरिकन जनतेस विनंति केली आहे. फाजील चलनाच्या प्रसारास आळा बसावा ह्यासाठी कामगार, शेतकरी व व्यापारी ह्या सर्वांनी राष्ट्रच्या हिताप्रतिस्पर्धे आपल्या आकांक्षास लगाम लावला पाहिजे व पगारवाढ आणि जादा नफा ह्यांचे मार्गें जातां कामा नये, असें त्यांनी सांगितलें. जनतेवर कराचा बोझ अधिक टाकला पाहिजे, नागरिकांनी सर्वात काटकसर केली पाहिजे, पैसाची बचत मोठ्या प्रमाणावर केली पाहिजे व रोजच्या आणुक्यकमावर अधिकाधिक निबंधणें बसविठीं जातील त्यांचा विनतकार स्वीकार केला पाहिजे, असें मि. मॉर्गिनथो ह्यांचें म्हणणें आहे.

शास्त्रज्ञांची लंडन येथें परिषद

चालू महिन्याच्या शेवटच्या आठवड्यांत लंडन येथें शास्त्रज्ञांची एक जागतिक परिषद भरणार असून आधुनिक शास्त्रांतील शोधांचा उपयोग मानवी प्रगतीस व अभ्युदयास कसा करून घेतां येईल ह्याविषयी ती चर्चा करणार आहे असें प्रसिद्ध झालें आहे. जगांतील सर्व प्रमुख देशांतील नामांकित शास्त्रज्ञ ह्या परिषदेस उपस्थित होणार आहेत. जर्मनीच्या तडाख्यांत सांपडलेल्या देशांचा अर्थातच ह्यास अपवाद आहे असें म्हणतात. युद्धपरिस्थितीमुळे ज्या निर्मज्जित पंधितांस परिषदेच्या कार्यात प्रत्यक्ष भाग घेतां येणार नाही, त्यांची भाषणें च्वनिक्षेप पद्धतीनें

एकवर्ली जावयांची आहेत. भौतिक सुधारणांचा उपयोग मानवी सुखाच्या दृष्टीस झाला आहे आणि तो बाढत्या प्रमाणांत होण्यासारखा आहे ह्यांत शंका नाही. तथापि शास्त्रीय शोधांचा जसा सदुपयोग करता येतो, तसा दुःखपयोगहि होऊं शकतो हें प्रस्तुत चाललेल्या युद्धानें सिद्ध केलेच आहे. मानवी हिताच्या दृष्टीनें जगांतील अनेक राष्ट्रांचें संघटन कसें करावें हा प्रश्न सोडवण्यास केवळ भौतिक शास्त्रें उपयोगी पडणार नाहीत. राष्ट्रांच्या परस्पर संबंधांच्या मनोवृत्तीत इष्ट बदल झाल्यावांचून आणि सामान्य मानवी अभ्युदयाचें ध्येय गाठण्यास सर्वांचें सहकार्य झाल्यावांचून जागतिक शांततेचा व प्रगतीचा प्रश्न सुटणार नाही. राष्ट्रीय सामाजिक व राजकीय व्यापक भूमिकेवर उभें राहून शास्त्रज्ञांनी उपाय सुचवले आणि त्यांचा स्वीकार सार्वत्रिक व हार्दिक झाला तरच मानवी उत्कर्षाचें भवितव्य उज्वळ होईल.

इंग्लंडमध्ये अन्नसामुग्र्याचा पुरवठा

ब्रिटिश व्यापाराची नाकेबंदी करून इंग्लंडमध्ये साण्यापिण्याच्या पदार्थांचा तुटवडा पाटण्याचा प्रयत्न जर्मनीनें जारिनें चालवला असतांना लोकांनी वापरावयाच्या जिनसांचें नियंत्रण आणि त्यांचा शक्य तेवढा मोठा साठा करून ठेवण्याचें महत्त्व मोठें आहे हें उघड आहे. तें वेळीच ओळखून ब्रिटिश सरकारनें योग्य तजवीज युद्धाच्या प्रारंभापासूनच केलेली आहे. अटलांटिक महासागरात जर्मन पाणबुड्या, नावा व लढाऊ विमाने ह्यांनी किततीहि भिगणू पातळा-तरी अमेरिका हेंडांतून व विशेषतः अमेरिकेमधून साण्यापिण्याच्या जिनसांनी भरलेलीं जहाजे इंग्लंडला सुरक्षित रीतीनें पोहोचत असल्याच्या बातम्या मधून मधून प्रसिद्ध होत असतात त्यांवरून ब्रिटिश सरकारच्या वर निर्दिष्ट केलेल्या तजवीजीची कल्पना येते. इंग्लंडचे अन्नसामुग्री मंत्री, लॉर्ड वूटन ह्यांनी नुकतेंच एक भाषण केळें त्यांत ह्या विषयाबाबत समधानाचे उद्गार काढले. जर्मनीच्या वर्चस्वासाठी असलेल्या युरोपांतील कोणत्याहि देशापेक्षा साण्यापिण्याच्या पदार्थांच्या पुरवठ्याचे संबंधांत इंग्लंडची परिस्थिति कितती तरी पटींनी अधिक अनुकूल आहे. ब्रिटिश जनतेच्या रहाणीस आवश्यक असलेले अन्नाचे सर्व मुख्य पदार्थ इंग्लंडमध्ये पुरेसे आहेत ह्याविषयी लॉर्ड वूटन ह्यांनी आश्वासन दिलें. मन्द्याचा पुरवडा तर एवढा मोठा होत आहे कीं हें धान्य साठवून ठेवण्याची व्यवस्था करण्याविषयी अदचण भासत असल्याचें त्यांनी सांगितलें. युद्धापूर्वीच्या काळाच्या मानानें इंग्लंडचा अन्नाचा पुरवडा मर्यादित झाला आहे ह्याचें कारण ज्या युरोपांतील देशांतून ते जिनस येत असत ते देश जर्मनीच्या ताब्यांत गेले आहेत. डोण्यासारख्या जिनसांचा पुरवडा यामुळे एकदम पंचावन टक्के घटला आहे आणि काही पदार्थ चवदा हजार मैलांवरून आणावे लागत आहेत असा खुलासा त्यांनी केला. जर्मनी, इटली व इतर युरोपियन देशांस, काही झालें तरी, इंग्लंडच्या अन्नपुरवठ्याविषयी हेवा वाटला पाहिजे अशी आजची स्थिति आहे असें ते म्हणाले. ब्रिटिश सरकार आणि जनता युद्धपरिस्थितीस स्वार्थत्यागपूर्वक आणि निश्चयानें तोंड देत आहे हें लॉर्ड वूटन ह्यांच्या भाषणावरून स्पष्ट दिसून येतें.

सहकारी संस्थांचे अहवाल

मुंबई प्रांतिक को. लॅंड मॉर्गिज बँक लि.

(वार्षिक सभा : २५-९-४१)

मुंबई प्रांतातील प्राथमिक सहकारी लॅंड मॉर्गिज बँकांच्या अग्रभागी असलेल्या ह्या बँकेच्या कारभारास सहा वर्षे पूर्ण झालेली आहेत. प्रत्येक प्राथमिक बँकेने तिने प्रांतिक बँकेकडून जितके कर्ज घेतले असेल, त्याच्या ५% इतक्या रकमेचे प्रांतिक बँकेचे भाग धारण केले पाहिजेत, असा नियम असल्यामुळे बँकेचे भाग भांडवल वाढत आहे. ते आता ४ लक्ष, ७२ हजार रुपये झाले आहे. ह्यापैकी प्राथमिक बँकांनी घेतलेले भांडवल १ लक्ष, ४२ हजार रुपये आहे. बँकेचे रिझर्व व इतर फंड मिळून ७३ हजार २०० रुपये आहे. बँकेच्या दिवेचारांची एकूण रकम ३० लक्ष रुपये आहे. ह्या दिवेचारांची परत फेदी ती तरतूद करण्याकरिता सिडिंग फंड काढलेला आहे, त्याची रकम २ लक्ष १४१ हजार रुपये भरते. ठरलेल्या हप्त्याचे रकमेपेक्षा अधिक रकम त्यांत टाकलेली आहे. ही रकम मुख्यतः सरकारी रोखे व अंशतः बँकेची स्वतःची दिवेचर्स ह्यांत गुंतविण्यांत आलेली आहे. बँकेचे सुमारे २८ लक्ष रुपये प्राथमिक लॅंड मॉर्गिज बँकांकडून येणे आहेत. अहवालाचे वर्षी व्याजाची वसुली १०० टक्के झाली व मुदलाची वसुली ७८.९% झाली. "प्राथमिक बँकांकडून बँकेची जबाब्याची वसुली पूर्णपणे समाधानकारक होती." "भद्रासच्या कायद्याप्रमाणे मुंबई प्रांताकरिता लॅंड मॉर्गिज बँकस अंश देऊन देण्याचे काम सुरुम होईल. वर्षअखेर प्राथमिक लॅंड मॉर्गिज बँकांची संख्या १७ होती. दिवेचर्स अंदाराईट करण्याचे कमिशन म्हणून ४ हजार रुपये व दिवेचर्सवरील डिस्कॉंट म्हणून १२,६२१ रुपये जिद्दागीचे वाजस आहेत. वर्षअखेर नफावाटणीस २८,५७९ रुपये नफा राहते, त्यातून २३% डिव्हिडेंडसाठी ११,४४६ रुपयांचा विनियोग करावा, अशी डायरेक्टर बोर्डाची शिफारस आहे. ४,३०६ रुपये नियामप्रमाणे रिझर्व फंडात जातील. "बँकेची प्रगति दीर्घ मुदतीने परतपेढ करावयाचे अल्प व्याजाचे मुबलक भांडवल मिळण्यावर अवलंबून आहे व युद्धकाळात ते मिळणे कठीण आहे." सर गोविंदराव प्रधान हे बँकेचे अध्यक्ष आहेत.

सातारा जिल्हा को. लॅंड मॉर्गिज बँक लि.

(वार्षिक सभा : २८-९-४१)

वरील बँकेचे ८४२ 'अ' वर्ग कर्जदार व ५२ 'अ' वर्ग विंगर कर्जदार सभासद असून त्यांनी ३६,०९० रुपयांचे भाग घेतलेले आहेत. अहवालाचे वर्षी बँकेने ५४ अर्जदारांस ४५,५०० रुपये कर्ज दिले. बँकेने आतापर्यंत एकूण २७० अर्जदारांस ३ लक्ष, १२ हजार रुपये कर्ज दिलेले आहे. "बँकेचे बँकेचे धोरणांत झालेला फरक, नोतकारी ऋणविमोचन कायद्या अंमलात येण्याची अपेक्षा व जिल्हाचे बहुतेक भागांतून दिसून येणारी दुष्काळी छटा, यामुळे गेल्या वर्षापेक्षा चालू साली अर्जांची आवक व तपासणी बरीच कमी झालेली असून त्यामुळे बँकेचे उत्पन्नहि बरेच घटलेले दिसून येईल." अहवालाचे वर्षी बँकेने ५२ सभासदांवाून व्याजमुद्दल मिळून ६३ हजार १०,१३७ रुपयांची सूट मिळवून दिली आहे. अत्यंत प्रतिकूल अशा दुष्काळी परिस्थितीतही बँकेने चालू हप्त्यांची ७४% व मागील थकबाकीपैकी ६०% बाकी वसूल केली. "सरकारी उपायान्वये थकलेले सर्व व्याज ३,५५५ रुपये नफ्यातून रिझर्व करावे लागले व त्यामुळे आपले बँकेस अहवालाचे साली १,७९५ रुपयांचा तोटा दाखविणे भाग पडून बँकेचे प्रगतीची थोडीशी परत दिसाला पिलेहीट झाल्याचे दिसून येत आहे, त्याबद्दल बोर्डास लेट वाटत आहे." रावसाहेब आ. ना. कल्याणी, एम. एल. ए. हे बँकेचे अध्यक्ष असून श्री. एम. एस. पुट्टाणी हे मॅनेजर आहेत.

सांगली स्टेट सॅ. को. बँक लि.

(वार्षिक सभा : ७-९-४१)

बँकेच्या सपलेल्या २,३१२ भागीदारी १६६५ भाग २४२ सभासदांनी धारण केलेले असून ६४७ भाग ७२ सोसायट्यांकडे आहेत. व्यक्तिसह सपलेल्या भागीदारी १,००० भाग सांगली संस्थानांनी घेतलेले आहेत. एकूण वसूल भांडवल ६७,०२० रुपये आहे. रिझर्व फंड, इमारत फंड, संशयित कर्ज फंड, इनव्हेस्टमेंट फंड, इत्यादींत मिळून सुमारे ८२ हजार रुपये आहेत. बँकेकडे एकूण ४ लक्ष, ४२ हजार २०० रुपयांच्या ठेवी आहेत. बँकेचे सोसायट्यांकडील येणे २ लक्ष, ९४ हजार रुपये आहेत. थकबाकीचे प्रमाण २३.६% पडते; म्हणजे अहवालाचे वर्षी ते २.९% नी कमी झाले आहे. "चालू सालची दुष्काळाची परिस्थिती लक्षात घेऊन बोर्डांनी दरसालेपेक्षा जास्त रकम कर्जाक दिलेली आहे. नवीन दिलेली कर्जे फार कसोशीने व छाननी करून योग्य मॅनेराना देण्याची दृष्टता घेतलेली आहे." कॅश क्रेडिट व सोने महान ह्या सातत्या ६ हजार रुपये कर्ज येणे आहे. बँकेचे १ लक्ष, २१ हजार रुपये रोख व इतर बँकांत असून १ लक्ष, ८४ हजार रुपये सरकारी व निमसरकारी रोख्यांत आहेत. वर्षअखेर नफा वाटणीसाठी ७,४३४ रुपये उरतात; त्यातून भागीदारां दे. सा. दे. ५ क. १० आ. दराने डिव्हिडेंड देण्यासाठी ३,६५९ रुपयांचा विनियोग करण्यांत आला, व बाकी शिल्लक रिझर्व व इतर फंडांत टाकण्यांत आली. फंड वाढविण्याचे व डिव्हिडेंडचा दर योग्य राखण्याचे बँकेचे धोरण अनुकरणीय आहे. सांगली संस्थानाचे मॅनेजर श्री. न. शि. कोरे हे बँकेचे अध्यक्ष असून श्री. ना. पां. ठाणेकर हे मॅनेजर आहेत.

कराड अर्बन को. बँक लि.

(वार्षिक सभा : १४-९-४१)

वरील बँकेच्या पटावर ६९२ सभासद असून त्यांनी ४२,६८० रुपयांचे भाग घेतलेले आहेत. रिझर्व फंड १७ हजार २०० रुपये इतर फंडांत २३३ हजार रुपये आहेत. म्हणजे, बँकेचे स्वतःचे भांडवल सुमारे ८३३ हजार २०० रुपये आहेत. बँकेकडे एकूण ४ लक्ष, १९ हजार २०० रुपयांच्या ठेवी आहेत. बँकेने १ लक्ष, ९४ हजार रुपये सरकारी व तत्सम रोख्यांत व भागांत गुंतविलेले आहेत. मिळकत खरेदीत १४३ हजार रुपये, असून ३ लक्ष, २ हजार २०० कर्ज तिने दिलेली आहेत. थकबाकीचे प्रमाण १०.२% पडते. बँकेच्या इमारतीचे काम सुरू होऊन तत्कालच्याच सर्व काम संपले आहे. कराड येथील को. परचेस अँड सेल सोसायटीची व्यवस्था बँकेने घेतली आहे, तेव्हापासून म्हणजे ४-११-४० ते ३-०-४१ अखेर तिचे संशयित बँकेस ८५५ रुपये कमिशन मिळाले आहे. अहवालाचे साली बँकेस नफा ९,६९८ रुपये झाला त्यातून रोखे, इमारत व डेव्हिडेंड ह्यांवरून घेतल्यासाठी वाजस काढलेले १,२०० रुपये वजा करतात निवळ नफा ८,२८८ रुपये उरतो. त्यातून भागीदारांस ७३% दराने डिव्हिडेंड देण्याकडे ३,१५० रुपयांचा विनियोग करण्यांत आला. रिझर्व फंडात २,०७५ रुपये टाकले व राहिलेल्या २,९६२ रुपयांची वाटणी पोस्टनियम ४२-क) १ ते ५ ह्यांस अनुसरून केली. १९४२ चे जानेवारीत बँकेची रोखज्युबिली साजरी करण्यांत येईल. बँकेने मिळविलेले यश अभिनंदनीय आहे. बँकेच्या सुपरवायझिंग कमिटीचे श्री. पांडुरंगाना शिराडकर, एम. एल. ए. हे अध्यक्ष असून डायरेक्टर बोर्डाचे अध्यक्ष श्री. ल. म. देशपांडे, इनामदार, हे आहेत. श्री. व्यंकटेश पांडुरंग जोशी हे मॅनेजिंग डायरेक्टर आहेत.

पुणे सॅ. को. बँक स्टाफ को. के. सोसायटी लि.
(वार्षिक सभा: ५-९-४१)

वरील सोसायटीच्या सभासदांची संख्या ४६ असून त्यांनी वेतलेल्या २३६ भागांचे वसूल मांडवल २,३६० रुपये आहे. रिकव्हर्ड फंडात ५६३ रुपये आणि संग्रहित व बुडीत- कर्जाफंडात ९२ रुपये आहेत. सोसायटीकडे १८३ हजारोच्या कायम ठेवी आहेत. मेवरांकडून कर्ज येणे ६,२२६ रुपये असून सोसायटीचे १३,६५० रुपये पुणे सॅ. को. बँकेच्या भागांत गुंतविलेले आहेत. अहवालाचे वर्षी सोसायटीस २७५ रुपये नफा झाला, त्यांतून भागीदारांस ६% प्रमाणे डिव्हिडंड देण्याकडे १४० रुपयांचा विनियोग करण्यांत आला. श्री. र. रा. जोशी हे अहवालाचे साली चेअरमन होते. नव्या वर्षाच्या ब्यवस्थापक कमिटीचे श्री. वा. चिं. भानु हे चेअरमन असून श्री. मेहेकर, श्री. सुभेदार, श्री. प्रभुणे, व श्री. चितळे, (बँकेचे मॅ. डायरेक्टर) हे तिचे इतर सभासद आहेत. श्री. पुराणिक हे दिशेचे तपासनीस व श्री. देशपांडे हे सेक्रेटरी आहेत.

पूर्व खानदेश सहकारी संस्थांतील पगारदार नोकरांची सहकारी मंडळी लि. जट्यांव

या सोसायटीची पांचवी वार्षिक सभा ता. १४/५/४१ रोजी पार पडली. सभेस संस्थेचे मेवर्स, सरकारी ऑडिटर, सेंट्रल बँकेचे डायरेक्टर, मॅनेजिंग डायरेक्टर, सिनिअर इन्स्पेक्टर इत्यादि अधिकाऱि हे हजर होते. या सोसायटीची आर्थिक परिस्थिती दूरवर्षी प्रगतिपथावर असून तिने आपला ऑडिट वॉर मॉरभापासून 'अ' हा कायम ठेविला आहे. सोसायटीच्या चेअरमनचे काम तिच्या सुरवातीपासून श्री. भाऊसाहेब साठुंले करीत असून यंदाही त्यांचीच सर्वानुमते चेअरमन म्हणून निवड करण्यांत आली आहे.

पॉवर अल्कोहोल करण्यास परवाने घ्या

पेट्रोलची वाढती लष्करी मागणी व पुढे-मागे उत्पन्न होणारी तेल वहातुकीच्या जहाजांची अडचण ही घ्यानांत घेऊन सध्या परिस्थितीत सरकारने पेट्रोलचा वापर ता. १५ ऑगस्ट १९४१ पासून मर्यादित केला. यापुढे उद्योगधंदे, व्यापार, शेती व वहातुक विषयाने सेव्हामागझ्यांत मोटारीने होणारी वहातुक, याचावत अडचण उत्पन्न होणे अपरिहार्य आहे; यावेळी देशांत उपलब्ध असलेल्या साधनसंपत्तीचा व कच्च्या द्रव्यांचा उपयोग करून मोटार वहातुकासाठी लागणारे पेट्रोलचा पुरवठा कसा वाढविता येईल, याचा विचार करणे आवश्यक आहे. देशातील साखरेचे कारखान्यांतून बायां जात असलेल्या " मोॅसेस " पासून पॉवर अल्कोहोल तयार करण्यासाठी अवश्य ते परवाने सरकारने यावे एतदर्थ महाराष्ट्र चेंबर ऑफ कॉमर्सने सरकारकडे लिहिले आहे.

पेट्रोल रेशनिंग व मोटारीचा विमा

पेट्रोल पुरवठ्याच्या नियंत्रणापुढे मोटाराह्यांचा वापर कमी झाला आहे व कित्येकांस पूर्वीच्या मार्गाने एक तृतीयांशाइतकाहि मोटारचा उपयोग करता येईनासा झाला आहे. मोटारीचा वेगही वेतांत ठेवण्याची प्रवृत्ति वाढली आहे. अशा परिस्थितीत, मोटारीस घटणाऱ्या अपघाताचा संभव कमी होणे स्वाभाविक आहे. अपघाताच्या संभवाचे प्रमाणावर विम्याचा हप्त्या अवलंबून असतो; तेव्हा पेट्रोल रेशनिंगचे काळांत मोटारीच्या विम्याचा हप्त्या कमी केला जाणे अगत्याचे आहे, असे काही मोटारवाले म्हणू लागले आहेत. अपघाताच्या संभव किती प्रमाणांत कमी झाला आहे, हे कळण्यास काही अवधि पाहिजे, असे विमा कंपनीच्या म्हणणारा हे उषड आहे. मोटारीच्या डुरुस्तीचा लक्ष बाळगणे व त्याचा चोखा विमा कंपनीवर पडतो, असेहि सांगण्यांत येईल. ब्लॅक-औटचा परिणामहि घ्यानांत घ्यावा लागेल. ह्याबाबत तपशीलवार आकडे जमवून त्याचा विचार करावा लागेल.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अधिकृत मांडवल ... .. रु. २,००,००,०००
वसूल झालेले मांडवल ... .. रु. १,००,००,०००
रिकव्हर्ड फंड ... .. रु. १,१५,५०,०००

मुख्य कचेरी : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.
मुख्यमधील शाखा : पुलिपन एक्सचेंज, कुलाबा, काळवादेची प्राणि मलबारा हिल्स.

इतर शाखा : अहमदाबाद (मद्र. मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस बिल्डिंग शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेनारी), वांद्रे (मुंबई शेनारी), कलकत्ता (इण्डियन स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बझार), कलकत्ता (चौरंगी स्ट्रॅट), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंगज्वे), नागपूर (इतवारी बझार), पुणे, पुणे शहर, राणकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेस्टमिन्सटर बँक लिमिटेड.
डायरेक्टर्स : सर जुनीलाल ब्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अय्यर), श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नाईट (जेवर), मि. ए. गेडिस, सर कावसजी यार्वीगर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण, मि. आर. एल. फेरार्ड.

करंट डिपॉझिट अकाउंटस :

द्वारोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. रु. १,००,००० वरील व्याज सास योजनेने दिले जाते. सहामास असेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. वेष्टा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेविंग बँक ठेवी मोठ्या व्याजांने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे विलस व सेटलमेंट्समार्गे बँक एक्झिक्यूटिव्ह व ट्रस्टी म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे ट्रस्टीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावते. बँकेसंबंधी नेहमीचा संपर्कामाध्य ब्यवहार केला जातो.
एजंट-टी. आर. लालवाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.
स्थानिक शाखा : डेक्कन जिमखाना, पुणे ४.
मुख्य शाखा : इंग्लंड स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबजी.

अधिकृत मांडवल : रु. १०,००,०००
विक्रीस काढलेले मांडवल : रु. ५,००,०००
खपलेले मांडवल : रु. ३,८८,५५०
वसूल झालेले मांडवल : रु. १,९४,०२५
एकूण सेवते मांडवल : रु. २१,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष
श्री. घो. कृ. साठे
श्री. न. म. पवार
श्री. जंयं. वि. राजडे
श्री. वा. पु. वर्दे
श्री. मा. रा. जोशी
श्री. श्री. मो. भराटे
श्री. र. चिं. सोहोनी
मि. फ. यो. पदमजी
बँकिंगचे सर्व ब्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोख यांची सुरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.
बँकेच्या शेअरवर १९४० असेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी द. सा. द. शेकडा ४ टक्के करामाग डिव्हिडंड दिले गेले. बँकेची शेअरविक्री चाळू आहे.
म. वि. गोखले
मॅनेजर.

हिंदी अंध्यांचा निर्गत व्यापार

साठवणूक, प्रतवारी, इत्यादि वावट अडचणी

अंध्यांचा दरमाणाशी वार्षिक सप हिंदुस्थानांत आठ आहे. कित्येक देशांत, हा सपचा आकडा ह्याच्या तीस ते चाळीस पटीइतका आहे. हिंदी लोकांत शाकाहारी लोक पुष्कळ आहेत, त्यांचा हा मुख्यतः परिणाम असला, तरी मांसाहारी हिंदी लोकांतहि अंधी साण्याचें प्रमाण लहानच आढळतें. दारिद्र्यामुळे, लोक अंध्यांसारख्या कसदार अन्नापेक्षा दाढ्यांसारखें स्वस्त अन्नच पसंत करतात. विकत मिळणाऱ्या अंध्यांच्या चांगलेपणाची काहीच सात्री वाळगतां येत नाही, हेहि त्यांचा सप कमी होण्याचें एक कारण आहे. अंधी फार छबकर सराब होतात, ह्यासाठी त्यांचा ताबडतोब उठाव होऊन तीं गिऱ्हाइकाचे हातीं दिरंगाई न होतां पढणें आवश्यक असतें. उत्पादकांन अत्युत्कृष्ट दर्जाच्या अंध्यांचें उत्पादन होईल, अशी सटपट केली पाहिजे, व चातलेल्या अंध्यांतील मूळ गुण कायम रहातील, अशी व्यवस्था त्यांन केली पाहिजे. उत्पादकांपासून गिऱ्हाइकापर्यंत, प्रत्येकांनच अंध्यांचा गुण कमी न होऊं देण्याची सवरदारी घेणें इष्ट आहे.

अंध्यांचें बाहेरून दिसणारें स्वरूप, अंधी उजेडाकडे घरून दिसणारें त्यांचें अंतरंग, व त्यांतील बलकाचा रंग, वास, इत्यादि-वरून अंधी चांगलीं का वाईट हें सांगतां येतें. अंध्यांचें आकार-मान, घडण, रंग, स्वच्छता, ह्या सर्व गोष्टी विक्रीच्या दृष्टींन फार महत्त्वाच्या आहेत. मोठ्या अंध्यांस लहान अंध्यांपेक्षा नेहमींच उत्पन्न किंमत येते. व जनाप्रमाणें अंध्यांची प्रतवारी लावली, तर एकजात अंध्यांस किंमत अधिक मिळतें. गिऱ्हाइकाची आवड भागविणें जरूर आहे, ह्या दृष्टींन कवचाचा रंग व आंतील बल-काचा गुण ह्यांचा काहीं संबंध नसला, तरी गिऱ्हाइकांन तांबूस अंधीं मागितलीं, तर तीं त्यास दिव्हीं पाहिजेत. कवचाचा रंग हा कोंबड्यांच्या अवलादीवर अवलंबून असतो; तेव्हां लोकांच्या आवडीस उतरणाऱ्या रंगाचीं अंधीं घालणाऱ्या कोंबड्या उठतां येणें उत्पादकास शक्य असतें. फुटलेलीं व पातळ कवचाचीं अंधीं उत्पादकांन स्वतः सावांत अगर स्थानिक बाजारांतच विकारितां. काहीं वाईट अंध्यांमुळे बाकीच्या अंध्यांचाहि आकर्षकपणा नाहीसा होतो.

वाईट अंध्यांचें प्रमाण शक्य तेवढें कमी रासण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. हिंदुस्थानांत तयार होणाऱ्या अंध्यांपैकी फारच थोड्या अंध्यांची परीक्षा करून प्रतवारी ठारण्यांत येते, परंतु मार्केटिंग अधिकाऱ्यांच्या प्रयत्नांमुळे ग्रेडिंगची लोकप्रियता आतां वाढत आहे. उत्पादक, मध्यस्थ व गिऱ्हाईक ह्या सर्वांसच चांगल्या दर्जाच्या जिनसांचें महत्त्व पटल्यासोरीज प्रतवारी लावण्याचा फारसा उपयोग होणार नाही. हिंदुस्थानांत अंध्यांचा उत्पादन सर्वच अत्यल्प आहे, तथापि इतर देशांत त्यांचा प्रसार करण्याचा प्रयत्न अथाप करण्यांत आलेला नाही. आपल्या देशांतील अंध्यांचा आकार लहान असल्यामुळे त्यांस गिऱ्हाईक मिळणें कठीण आहे. तथापि, लंडन येथें आक्टोबर ते जानेवारी मोठ्या अंधीं मिळत नाहीत, त्यावेळीं हिंदी अंध्यांस तेथें बरा भाव मिळणें अर्थात् शक्य आहे. हा धंदा किफायतशीर होण्यास चांगल्या अंध्यांचें उत्पादन, त्यांची प्रतवारी, समाधानकारक व हातुक्त, इत्यादीकडे लक्ष देणें आवश्यक आहे.

अंधीं घातल्याबरोबर उष्ण हवेंत तीं तात्काळ सराब होऊं लागतात. अंधीं शीर्ष काळपर्यंत चांगलीं कशीं ठेवतां येतील, हें पाहिलें पाहिजे. थंड हवेंत दोन ते तीन आठवडेपर्यंत अंधी टिकतात, परंतु गरम हवेंत तीं एका आठवड्यांतच नासूं लागतात. गरम हवेंत तीं अधिक टिकविण्याची युक्ति अथाप सापडलेली नाही. चीन देशांन अंध्यांतील बलक मारठवून तो निर्गत करण्याचा मोठा व्यापार चालविला आहे. चांगलीं अंधीं फोडून व आंतील बलक मारठवून तीं सीलबंद डब्यांतून विकण्यांत येतो. असा धंदा हिंदुस्थानांत करतां येण्या-जोगा आहे. जेथें मोठ्या प्रमाणावर अंध्यांचा पुरवठा होऊं शकतो, अशाच ठिकाणीं फक्त हा धंदा सुरू करतां येईल, कारण लहान प्रमाणावरील धंदा किफायतशीर होत नाही. अंध्यांतील बलकाची पुढ करूनहि ती विकतां येते. ही पुढ वर्षभरहि टिकते. चीनमधील होणारी आयात आतां बंद पडली असल्यामुळे ह्या धंद्याचे वाढीस हिंदुस्थानांत चांगला वाव आहे. मात्र, तशांकरवीच ह्या सर्व गोष्टी करणें जरूर आहे.

“इंडियन फार्मिंग” वरून

मुंबई, प्रॉव्हिन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

असें जाहीर करण्यांत येतें कीं ह्या बँकेची ३० वी सर्व-साधारण सभा शनिवार ता. २७ सप्टेंबर १९४१ रोजीं दुपारी २-३० वाजतां (स्ट. टा.) तिच्या रजिस्टर्ड ऑफिसांत, सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग, ९, बँक हाऊस लेन, कोट, मुंबई, साठील कामाकरितां भरविण्यांत येणार आहे.

- (१) ३० जून १९४१ रोजीं संपणाऱ्या वर्षाचे तपा-सलेले हिशेब व डिव्हेटरांचा रिपोर्ट स्वीकारणें.
- (२) नफ्याची वाटणी (डिव्हीडंड) ठरविणें.
- (३) डिव्हेटरांची निवडणूक करणें.
- (४) ऑक्टिस नैमुन त्यांचें वेतन ठरविणें.

बोर्डाच्या हुकुमावरून,
मुंबई, } बँकूट ल. मेहता
ता. २९-८-४१. } मॅनेजिंग डायरेक्टर.

भागांच्या तबदीलीचें काम (ट्रान्सफर बुकें) २९ सप्टेंबर ते ९ ऑक्टोबर १९४१ पर्यंत (दोन्ही दिवस घरून) बंद राहील.

उपनाह

छातीला लावावयाचा डबा

न्युमोनिआ व शरिराचे कोणत्याहि भागावर सूज आल्यास हें औषध लावावें व वर कापूस ठेवून तो भाग बांधून टाकावा. गळवें, मार लागणें, घसा आंतून सुजला असल्यास (बाहेरून) लेप लावावा. सूज कमी होते.

तसेंच आमचीं रक्तवर्धक वरीं औषधें वापरा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणें लि.

दि असोसिएटेड केमिकल्स लि., नागपूर

इंड्रोक्लोरिक ॲसिड, ग्लॉबॅर सॉल्ट, पोटॅशियम बायक्रोमेट, क्रोम ॲलम कॉस्टिक सोडा, सोडियम सल्फाईड, सल्फर ब्लॅक, इत्यादींचें उत्पादन करण्यासाठी वरील कंपनी स्थापन झालेली आहे. " दि कोओर्डिनेट केमिकल इंडस्ट्रीज " ह्या नावानें नागपूर येथें श्री. एम. एस. बंगाली हांच्या मालकीसाठी सध्यां चालू असलेला घंदा कंपनी आपल्याकडे घेऊन तो वाढविणार आहे. पोटॅशियम बायक्रोमेट व क्रोम ॲलम ह्यांचें उत्पादन कंपनी प्रथम हातांत घेईल. बायक्रोमेट ऑफ पोटॅशचे कापडाच्या गिरण्यांत महत्त्व अतिशय आहे व सध्यां तर. भरमसाट किंमत देऊनहि तें मिळणें डुरापास्त झालें आहे. सेवानिवृत्त डिस्ट्रिक्ट ॲंड सेशन्स जज रावबहादुर मुंजे, श्रीमंत एम. एन. घटाडे, श्रीमंत एम. जी. चिटणीस, श्री. व्ही. डी. चव्हेते, महाराष्ट्राचे संपादक श्री. ओगले, इत्यादि गृहस्थ कंपनीचे डायरेक्टर्स असून श्री. बंगाली हे मॅनेजिंग डायरेक्टर आहेत. प्रारंभी ८० हजार रुपयांचें भांडवल पुरें पडेल व वार्षिक १०% नफा सुटेल, असा त्यांस विश्वास वाटत आहे.

वाढविचस

कै. नानासाहेब सरपोतदार यांनी स्थापन केलेल्या पूना गेस्ट हाऊस या संस्थेचा सहावा वाढविचस गुरुवार ता. ४-९-४१ रोजी कै. नानासाहेब यांच्या पत्नी श्रीमती सरस्वतीबाई यांच्या नेतृत्वासाठी घाटानें साजरा झाला. यानिमित्त दोन प्रहरीं सर्व मेवर्झना व वाहुण्यांना मेजवानी देण्यांत आली व रात्री श्री-सत्यनारायणाची पूजा होऊन सर्वांस पानसुपारी व अत्तरगुलाव देऊन निरोप देण्यांत आला. सध्या संस्थेची सर्व व्यवस्था श्री. पी. एम. कुलकर्णी हे पहात असतात.

कोयनेलची किंमत

मुंबई सरकारचे आरोग्यखातें इतर सरकारी खात्यांस व स्थानिक स्वराज्य संस्थांस प्रत्येकीं १,००० गोळ्यांस १४ रु. ६ आ. ह्या दरानें ५ ग्रेनच्या कोयनेलच्या गोळ्या विक्रीत असें. ही किंमत आतां १५ रुपये करण्यांत आली आहे. १०० गोळ्यांची किंमत १ रु. ७ आ. होती, ती आतां १ रु. ८ आ. घेण्यांत येईल.

साऱ्याची फेरतपासणी

मुंबई प्रांतातील तीनहून भागांतील कांहीं तालुक्यांतील रिव्हिजन सेटलमेंट १९२९ च्या लँड रेव्हिन्यु कोड अमेंडमेंट ॲक्टप्रमाणें जानेवारी १९४० पासून चालू आहे.

मशिन्गन्सचें उत्पादन ४६% वाढलें

गेल्या वर्षाचे अर्धवर्षांत अमेरिकेंत मशिन्गन्सचें उत्पादन ४६% वाढलें आहे.

दक्षिण अमेरिकेंत जर्मन प्रचार

दक्षिण अमेरिकेंत जर्मनीसकें प्रचार करण्यासाठीं तेथें बातमी देणाऱ्या कंपन्यांना जर्मन सरकार सढळ हातानें मदत करीत आहे.

सुद्धकर्ज

सुद्धकर्जास संबंध हिंदुस्थानांत मिळून आतांपर्यंत ८६१ कोटी रुपये मिळाले आहेत. बिनव्याजी रोले ३ कोटी, ५३ लक्ष रुपयांचे सपले व पो. ऑ. ची १० वर्षांच्या डिफेन्स सेव्हिन्ज सर्टिफिकेटांत लोकार्नी ३ कोटी, ५६ लक्ष रुपये गुंतविले.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चक्रवळीच्या केंद्रस्थानी

असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

महणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग ९, ब्रेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ वारामती (जि. पुणे)	१० अक्कलूज (जि. सोलापूर)
२ सानारा (" सातारा)	११ विलगांव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	१२ पुळें (" प. सानदेश)
४ कऱ्हाड (" ")	१३ दोंडाईचे (" ")
५ तासगांव (" ")	१४ तिरपूर (" ")
६ किर्लोस्करवाडी (" ")	१५ राहदें (" ")
७ शिराळे (" ")	१६ नंदुरवार (" ")
८ कोरगांव (" ")	१७ साकी (" ")
९ राई (" ")	१८ शिंदुबेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	१९ तळोदें (" ")
११ शेवगांव (" ")	२० मालगांव (" नाशिक)
१२ कोपरगांव (" ")	२१ सटाणा (" ")
१३ बेलापूर (" ")	२२ कळवण (" ")
१४ राहुरी (" ")	२३ लासलगांव (" ")
१५ भिर्बंडी (" ठाणे)	२४ नांदगांव (" ")
१६ पालघर (" ")	२५ दोहद (" पंचमहाळ)
१७ कल्याण (" ")	२६ कालोळ (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणीं हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत घेणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अगर शाखा कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता, मॅनेजिंग डायरेक्टर.

निवडक बाजारभाव

वैक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	३%
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१११-८
४% १९४३	१०४-०
३% वित्तमुद्रत	९६-०
३% (१९४३-५०)	१०३-२
३% (१९६३-६५)	९५-१
२% १९४८-५२	९७-३२
४% पोर्ट ट्रस्ट (लाभ मुद्रत)	१०९-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाभ मुद्रत)	१०९-८
४% व्हेचर कर्ज (१९५३-६३)	११५-०
५% व्हेचर कर्ज (१९५५)	१२६-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा भागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा पव्ल झालेलं मांडवल व कंसांतलरा आकडा वार्षिक विभिकदंड दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४७-८
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	११५-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ९%	४९-४
इंजीनियरिंग बँक (५००) १२%	१६२०-०
बचि प्रॉ. को. बँक (५०) २ ३/४%	५३-८
रिसर्व्ह बँक (१००) ३ ३/४%	१३३-४

बीज

बोने टून्वे ऑर्डि. (५०) १२%	१५८-०
कराची (१००) ९%	२०६-६
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२१७-८
दादा पॉवर ऑर्डि. (१०००) ५ ३/४%	१८०५-०
आंध्र व्हॅली ऑर्डि. (१०००) ४ ३/४%	१४५५-०

रेल्वेज

दोड-बारामती (१००) ४ ३/४%	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१००) १ ३/४%	८५-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) ११ ३/४%	८१७८-०
तापी व्हॅली (५००) ८%	६६०-०

इतर

बेलापर श्रम (५०) १० रु.	२४२-०
इन्फ्लेक्शन ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४९-८
शिवा स्टीम (१५) १ रु.	२५-२
न्यू इंडिया विमा (७५-३५) १ रु. ८ आ.	५४-८
ओरिएंटल विमा (२००) १२५ रु.	४१५५-०
दादा आयर्न व. मे. (१५०) ९%	२१८-१२
दादा आयर्न व. मे. (१००) ७ ३/४% रु.	१५३-८
दादा आयर्न ऑर्डि. (७५) १५ रु.	३९३-८
दादा आयर्न विकेट (३०) १७२ रु. १० आ. ७ पे	२०९२-८
असोसिएटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१५३-०

सोन-बांदी

सोन (मिठ) प्रत्येक तोक्यास	४२-२-६
बांदी प्रत्येक १०० तोक्यास	६२-१५-६

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टक्कल
ह्यावर अनुभविक उपाय
संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कं., अहमदाबाद

“अर्थ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि
विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेचीं
लोकप्रिय पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.

२ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.

३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

४ सहकार : किं. २ रु.

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील
इतर पुस्तकेंहि पुरविलीं जातील.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनीं सुरु केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्विक व पुष्टिदायक
निवास भोजनालयांत

उतरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर मोकळी जागा व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अश्वर होम,

६१९ शानवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणें.

पावसाळ्यांतील उपयुक्त औषधें

संग्रह करा

कॉलरा गोळी, संजीवनी गुटी, कुटजारिष्ट

पाचकवटी, पंचकोलासव

तसेंच

पंडुरोगावरील अप्रतिम गुणकारी

—: रक्तवर्धक :—

सुवर्णकल्प, बालजीवन, अस्थिपोषक,

रक्तशोधक, कफनाशक हीं पेटंट

औषधें मागवा

मुख्य दुकान—गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

सर्व तऱ्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

पायोनियर डाईंग हाऊस

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेंबल कपूर

इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—

भिकारदास मास्की रोड, दातेवाडी, पुणे.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे

औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, करल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणे २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६, शनवार पेठ, पुणे २.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक

व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

परार्डकर टेलर्स अँड केडिमी, ६७२ सदाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

-- Raviwar Peth, Saraff Bazar, --
POONA CITY.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००; किंमत ३ रुपये
या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
आहे.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलटाली

**महायुद्धाची ज्वाणीक ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.**

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

हे पत्र पुणे, पेट मॅगुर्डॉ व. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विहल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीपाद रामन काळे, वी. ए., यांनी ‘दुर्गाभिव्यक्त’, मॅगुर्डॉ, व. नं. १२५११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.